

Po stopách zdraví a nemoci člověka a zvířat II.

R. Slabotínský, P. Stöhrová (eds.). Edice Acta Musei technici brunensis, 2013. Brno, Technické muzeum v Brně, 2013, 132 s., 3 tab., 78 obr. ISBN 978-80-86413-99-0

Recenzovaná kniha je sborníkem prací, které byly předneseny v září 2012 v brněnském Technickém muzeu na mezinárodním semináři se stejným názvem jako sborník. Jde o soubor 26 prací, které editoři seřadili do čtyř oddílů.

Prvý z nich, nazvaný Muzeum jako objekt prezentace a uchování paměti historie a současnosti medicíny, farmacie a veterinárního lékařství, obsahuje pět příspěvků. R. Slabotínský a Pavla Stöhrová z Technického muzea v Brně referovali o kabinetu dějin veterinární medicíny a farmacie jako součásti muzejní činnosti brněnské Veterinární a farmaceutické univerzity. Kabinet byl založen už roku 1964, má tedy již téměř padesátiletou historii, která je v příspěvku popsána. Pracovník brněnského Mendlova muzea Ondřej Dostál hovořil na semináři o akcích, které se konaly v roce 2012 v rámci výročí 190 let od narození G. J. Mendela. Byly to přednášky, výstavy, konference, ale i církevní slavnosti na počest Mendela, které se konaly hlavně v Brně, dále v Praze, Olomouci a jinde na Moravě. O Muzeu ošetrovatelství ve Slezské nemocnici v Opavě sepsala příspěvek Lenka Hanková ze Slezské nemocnice. Muzeum je mladé, bylo otevřeno v březnu 2012. O souboru 12 obrazů lidských chorob ze sbírkového fondu zámku Hrádek u Nechanic pojednala Veronika Chňupková z katedry dějin umění Univerzity Palackého v Olomouci. Obrazy představují portréty lidí s různými chorobami, jejichž příznaky se navenek představují ve tváři. Druhou skupinu obrazů tvoří portréty lidí různých ras, jde tedy o představení antropologických typů. Příspěvek k historii školního tělovědného a zdravotnědného vzdělání, nazvaný Zdravověda do škol!, publikovala Jarmila Klímová z Muzea Komenského v Přerově. Týká se rozvoje výuky zdravotnědné a tělovědné na školách v posledních 150 letech, zejména pomocí nástěnných obrazů a diagramů.

Do druhého oddílu prací byly zařazeny práce z historie veterinárního lékařství. Samuel Abramson (Kimron Veterinary Institute, Izrael) nastolil otázku, zda starověká pravidla „košer“ mohou mít etické opodstatnění i v našem tisíciletí. V příspěvku je popsáno porážení zvířat a košer stravování židovského národa, které byly kvůli lidské neznalosti či zlobě často zavrhovány a démonizovány. Současné vědecké studie (není zřejmé, které z uvedených) potvrzují, že za řadou náboženských zvyků v judaismu stojí hluboká moudrost, která má mnohé zdravotní a hygienické aspekty. Ladislav Dedek z Veterinární a farmaceutické univerzity (dále jen VFU) v příspěvku vyložil postupy při výrobě veterinárních sér a vakcín v letech 1917–1990. Mezi prvními léčebnými přípravky byla hyperimunní séra, pro něž byla základní surovinou krev koní a skotu. Současně autor

popsal výrobu uvedeného séra. O zvěroklestičství je ve sborníku příspěvek Tomáše Hamrlíka (Muzeum Bojkovska). V práci je stručná historie kastrace dobytka následovaná částí o počátcích miškování na Bojkovsku, o podmínkách pro rozvoj oboru, o charakteristikách povolání miškaře, o jejich činnosti na Bojkovsku, o zvěroklestičských spolcích, které vystavovaly licence, i o postupném zániku profese. K historii prohlídek zvěře a ošetřování zvěřiny je ve sborníku příspěvek Šárky Hejlové z VFU. Učili se o nich už studenti mistrovských lesnických škol v 18. století a později na vysokých školách zemědělských a lesnických. V současnosti je prodej zvěřiny z divokých prasat podmíněn negativním vyšetřením masa na svalovce (*Trichinella spiralis*), který způsobuje onemocnění trichinelóza. O střední odborné škole veterinární v Barci u Košic, založené roku 1955, sepsal stat' Martin Javor (Centrum celoživotního a kompetenčního vzdělávání při Prešovské univerzitě). Stručně je zmíněno střední veterinární školství před založením školy v Barci. Od Emilie Těšínské z Akademie věd ČR byla zařazena studie o účincích ionizujícího záření na laboratorní zvířata, které bylo prováděno v 1. polovině 20. století. Autorka uvedla účinky různých druhů záření na živé organismy, činnost Státního ústavu radiologického od jeho založení roku 1919, rizika práce s radonem, nebezpečí otrav radiem, vědecký výzkum jáchymovské hornické nemoci a studium účinku záření v interní medicíně ve vazbě na radonovou terapii.

Třetí oddíl prací v recenzovaném sborníku se týká dějin medicíny a farmacie. O granátovém jablku jako symbolu a dekoračním prvku ve zdravotnických zařízeních Milosrdných bratří publikovala svoji stat' Tünde Ambru z VFU. Granátové jablko jako symbol původu řádu se vztahuje k poslání řádu, tj. profesionální péči o nemocné v duchu křesťanského milosrdenství. Dvojice Silvia Capíková a Andrea Čerňanová z bratislavské univerzity a Slovenské zdravotnické univerzity sepsala stat' o právních a lékařských aspektech mentálních nemocí ve středověké islámské medicíně, která byla založena na představě jednoty těla a duše, z níž se odvíjely i právní aspekty nemocných. Trojice autorek z bratislavské univerzity – Silvia Řapíková, Darina Heřmanová a Eva Chandogová – se věnovala právním úpravám postgraduálního vzdělávání lékařů na Slovensku v letech 1948–1989. Jde o soupis zákonů a vyhlášek týkajících se nadstavbového vzdělávání lékařů. Generálu zdravotnictví profesoru Karlu Franzovi (1909–1983) věnoval životopisnou vzpomínku František Dohnal z Farmaceutické fakulty UK. Franz byl vojenský lékař, od roku 1916 generál, za 1. světové války byl velitelem pražské posádkové nemocnice. Po vzniku Československa se dal do služeb nové armády. Byl velice aktivní jak po vědecké, tak organizační stránce. Anna Falisová z Historického ústavu SAV do sborníku poslala příspěvek o realizaci zdravotně-sociálních aktivit v letech 1945–1948 se zaměřením na dětskou populaci. Tehdy šlo o

boj s rachitidou, o distribuci potravin od UNRRA, o získání léků na dětskou TBC, o zavedení školní zdravotní služby a o lékařská vyšetření mládeže vůbec. O českých kandidátech na Nobelovu cenu za fyziologii nebo medicínu z řad lékařů a fyziologů referoval na semináři a posléze napsal Jiří Jindra z AVČR. Do roku 1960 byli navrženi na cenu čtyři kandidáti (J. Horbaczewski, F. K. Studnička, J. Wolf a K. Šulc). Deset českých lékařů a fyziologů navrhlo též cizí vědce. Přehled o vývoji „čistých prostorů“ ve zdravotnictví poskytla Ivanka Matoušková z olomoucké univerzity. Zaměřila se na technologii a realizaci těchto prostor ve farmacii a zdravotnictví, hlavně v laboratořích i v klinické praxi včetně novorozeneckých inkubátorů. Historický přehled o léčbě vztekliny podala trojice A. Falisová (Historický ústav SAV) a D. Heřmanová a V. Ozorovský (oba Univerzita Komenského). Vzteklna je známa od pradávna, zmínky o ní pocházejí už ze 13. století. Léčbou se proslavil L. Pasteur. V líptovské župě s úspěchem léčila vzteklinu místo očkování jistá rodina, která nikdy neprozradila složení preparátu. O působení českých lékařů na univerzitní psychiatrické klinice (profesoři Z. Mysliveček, M. Křivý a S. Krákora) sepsala stat' Eva Morovicsová z Psychiatrické kliniky UKom. U všech jmenovaných je uvedena jejich pedagogická činnost, klinická praxe a vědecká a publikační činnost. Hygienické poměry na českém venkově v 1. polovině 20. století a navrhované změny popsaly Kateřina Sedlická a Dana Motyčková z Etnologického ústavu AV ČR. Nevyhovující stav hygieny v domech zemědělců, demonstrovány několika fotografiemi (ty však nepodávaly skutečný obraz, ale extrémní stav), měl být řešen soutěží vypsanou v roce 1940 na návrhy nových zemědělských usedlostí. K jejich realizaci však nedošlo, za protektorátu v roce 1941 byla zcela zastavena stavební a projekční činnost. Pro současného čtenáře by se četba knihy Johannese Tonsorina (1724–1781) „Zdravá rada lékařská“, vydaná ve Skalici roku 1771, zdála být spíše zábavná, ovšem v době vydání byla brána velmi vážně; psána je češtinou Bible kralické. O knize referovala lingvistka Beata Ricziová z UKom. K problematice antropologie, národa a rasy přispěli Petr Toman a Marco Stella, oba z UK. Věnovali se především životu a dílu světoznámého antropologa Aleše Hrdličky (1869–1843), pro kterého bylo téma rasy a umělého záměrného vylepšování lidského dědičného materiálu na podkladě eugeniky dominantní.

V závěru sborníku jsou umístěny dvě práce z oblasti architektury, která sloužila zdravotnictví. Jedná se o práci Blanky Petrákové ze zlínského Muzea jihovýchodní Moravy, jež psala o lázeňských stavbách v Luhačovicích a jejich léčebném využití. Projektantem a autorem architektonického řešení výstavby byl architekt Dušan Jurkovič (1868–1947). Od roku 1922 postupně v Luhačovicích vyrostl vodoléčebný ústav, říční a sluneční lázně, inhalační pavilon a mlékárna. Dvojice Julius Vajo a Marta Jiroušková, oba z Košic, se zabývala historií

výstavby košických nemocnic. Autoři zmínili i středověké špitály, ale většinou je zajímala výstavba nemocnic od 19. století do současnosti.

Recenzent považuje z 26 příspěvků za „nejpropracovanější“ příspěvek autorů P. Tomana a M. Stelly o antropologii, který má parametry krátkého vědeckého článku. Sborník je souborem známých i neznámých kapitol z dějin medicíny, farmacie a veterinárního lékařství, jež se provozovaly v česko-slovenském regionu od počátků ve středověku po současnost. Myslím, že četba sborníku by mohla být přijatelná nejen pro odborníky, ale i pro širší veřejnost. Pro omezený náklad však sborník k většímu počtu čtenářů asi nedorazí, škoda.

JIRÍ JINDRA

Anne C. Nagel. Hitlers Bildungsreformer. Das Reichsministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung 1934–1945. Reihe: Die Zeit des Nationalsozialismus.

Frankfurt am Main, Fischer Taschenbuch Verlag, 2012, 448 stran, obrazové přílohy, jmenný rejstřík. ISBN 978-3-596-19425-4.

Říšské ministerstvo pro vědu, výchovu a vzdělání lidu (Reichsministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung) představovalo v Německu let 1934–1945 ústřední instanci správy, řízení a kontroly nejen školských a vzdělávacích institucí, nýbrž i vědeckého výzkumu; jednalo se o první celoněmecké ministerstvo pro danou sféru. Se zasloužilým činovníkem nacistické strany, někdejší stredoškolským učitelem Bernhardem Rustem (1883–1945), který byl ministrem de facto po celou dobu trvání nacistického režimu, současně představovalo jednu z jeho hlavních opor ve školské, vzdělávací a vědecké oblasti. Ve víceméně tradicionalistickém výkladu nacionálního socialismu (Benz et al. 2001; Weiß 2002) byl nicméně jeho význam zpravidla přecházen konstatováním, že se – především s ohledem na samotného Rusta – jednalo o ministerstvo „slabé“, a tím mj. i pro historický výzkum nepřilíš relevantní.

Po nejnovějších pracích, které se týkají postavení ostatních klíčových centrálních institucí řídicích a spoluvytvářejících vědeckou infrastrukturu nacistického Německa (Flachowsky 2011), se pozornosti dočkalo i vlastní REM. Tohoto úkolu se ujala německá historička a profesorka na Justus-Liebig-Universität v Gießen Anne C. Nagel (nar. 1962) v monografii nazvané *Hitlerovi reformátoři vzdělání*, s podtitulem *Říšské ministerstvo pro vědu, výchovu a vzdělání lidu 1934–1945*. Na více jak čtyřech stech stranách podává v celkem šesti kapitolách v první řadě institucionální průřez činnosti REM s hlavním důrazem na působení B. Rusta. Jak ostatně napovídá i hlavní titul, stojí v popředí především otázka, do jaké míry

a s jakým úspěchem se během nacionálního socialismu podařilo prosadit, respektive uzpůsobit starší centralizující tendence v oblasti vzdělání a výchovy (a v neposlední řadě i řízení vědeckého výzkumu). Pozornost přitom věnuje jak Rustovým „konkurentům“ v těchto snahách, kteří byli v nacistické polykratické struktuře schopni hrát ne zcela bezvýznamnou roli (A. Rosenberg, J. Goebbels), tak i rozebírá některá ideologická východiska tzv. normovaného vzdělání, respektive plánované vědy. Časově práce končí pádem nacistického režimu a více než příznačnou Rustovou sebevraždou.

Obecně lze novou práci zabývající se postavením a úlohou REM přivítat. Není však zcela zřejmé, zda se autorce podařilo, či dokonce vůbec mohlo podařit zachytit vliv a dopady činnosti REM v celé komplexitě. Mnoho o vlastním záměru a metodologických východiscích práce přitom nenapoví ani úvod a příliš nepomůže ani vlastní členění práce, v němž např. čtenář postrádá analytický závěr apod. Rovněž dobová koncepčně-teoretická a ideologická východiska ve školské a vzdělávací soustavě jsou připomenuta pouze krátce. Institucionální ministersko-centristická (a navíc berlínská) perspektiva se nezdá být vždy, např. ve vztahu k univerzitám a vysokým školám, adekvátní a kritéria výběru jednotlivých příkladů nejsou zcela jasná, neboť chybí např. zdůvodnění, proč je některému věnována taková pozornost, zatímco jiný není vůbec uveden. V mnohých ohledech je až zbytečně akcentována Rustova osoba, překračující v mnoha ohledech dobově významný rámec daný tzv. vůdcovským principem a působící na některých místech až lehce bulvárním dojmem. Ačkoli připojení Rakouska a českých zemí je autorkou reflektováno, zcela již chybí rozbor situace nejen ve východních, nýbrž i západních okupovaných územích. Pro zahraničního čtenáře tak zůstává především stále otevřenou otázkou, jakou úlohu hrálo REM při etablování a exploataci vzdělávacích a vědecko-výzkumných institucí v těchto okupovaných oblastech Evropy, respektive prosazování represivních opatření v oblasti personální. Rovněž analýza spolupráce s dalšími nacistickými ústředními a regionálními úřady a institucemi se nejeví jako adekvátní. Neméně překvapí, že není ani detailně rozebrána úloha REM a Rusta osobně při prosazování výchovně-vzdělávacích institucí „nového typu“, jako např. nacionálně politických výchovných ústavů (NPEA), tzv. škol Adolfa Hitlera (Adolf-Hitler Schulen) ad., které měly být, jestliže lze vůbec Rusta označit za reformátora, jednou z esencí jeho mise v čele úřadu.

Zcela pak zarazí výběr sekundární literatury, který např. nejenže nereflektuje zahraniční (anglo-americkou či polskou) produkci, nýbrž v mnoha ohledech ani nejnovější bádání v německy mluvících zemích.

Skutečně poněkud stroze a vlastně neadekvátně působí – při již zmiňované absenci vlastního závěru – jakési shrnující konstatování, že v období nacistické diktatury došlo pod vedením REM k jisté míře centralizace...

Nelze tedy než shrnout, že i po vydání této práce je historický výzkum úlohy REM při prosazování nacistické školské, výchovné a vědecké politiky velkou výzvou, a to nejen ve vztahu k vlastnímu Německu, nýbrž i okupovaným zemím tehdejší Evropy.

HELEN ROCHE, MICHAL V. ŠIMŮNEK

Literatura:

BENZ, W., GRAML, H., WEISS, H. *Enzyklopädie des Nationalsozialismus*. München, 2001.

FLACHOWSKY, S. *Von der Notgemeinschaft zum Reichsforschungsrat*. Stuttgart, 2008.

WEISS, H. *Biographisches Lexikon zum Dritten Reich*. Frankfurt/Main, 2002.

KRONIKA

Chemie všude kolem nás

Pod tímto názvem je otevřena od konce června 2013 nová stálá expozice Národního technického muzea v Praze. Jejím hlavním námětem je příběh setkávání člověka s chemií během dne. Výstava výborně dokládá, že chemie je všudypřítomná a pro současného člověka a jeho existenci zcela nepostradatelná. Řada předmětů a četné děje, které každý považuje za běžné, jsou dílem chemiků.

Návštěvník jakoby procházel svým denním režimem: od probuzení a prvního uvědomělého nadechnutí, mytí, osobní hygieny, snídaně a jídla vůbec, oblečení a bydlení, přepravu do školy či do zaměstnání až po volný čas po práci včetně úlohy chemie ve zdravotnictví (např. léčiva). Člověk se tedy setkává se vzduchem, vodou, mýdlem, detergenty, kosmetikou, potravinami a výživou – produkty zemědělství, dále s materiály jako papír, kov,

keramika, sklo, porcelán, polymery, barviva a vlákna k oblečení (používá vlnu, bavlnu a syntetická vlákna). Informace o tom všem jsou poskytovány texty, schémata, vzorci, fotografiemi (často historickými), plakáty deponovanými na chytře vymyšlených panelech a trojrozměrnými předměty. Nechybí ani krátké filmové smyčky. Atraktivní je instalace alchymistické dílny s křivulemi, dmychadlem a dalšími předměty v dílně kdysi užívané. Lze tak projít během pár minut historií chemie až po současnost.

Hned u vchodu do výstavního sálu o ploše přes 200 m² je na několika panelech umístěna časová osa vývoje chemie. Začíná etapou před několika tisíciletími a připomíná vznik hrncířství, zpracování kovů, výrobu kovů z rud a výrobu skla. Druhou etapou časové osy je období egyptské, čínské a arabské alchymie i středověké evropské alchymie. Další panely časového sledu sledují vývoj chemie a nejdůležitější

objevy a vynálezy v 19. a 20. století. Autoři výstavy nezapomněli na koryfeje této doby, Mendělejeva, ale i našeho Braunera a další.

Ve 20. století jsou připomenuty objevy nových (radioaktivních) prvků, ale i první průmyslově vyráběný prací prostředek z roku 1907, první syntetický polymer, bakelit. Nezapomnělo se na objev polarografie (rok 1922) a konstrukci polarografu (rok 1924), na objev penicilinu, zkonstruování cyklotronu, syntézu vitamínu C. Jeden panel je věnován udělení Nobelovy ceny J. Heyrovskému v roce 1959. Autor těchto řádků je historik české chemie a fyziky, a proto si pečlivě prohlédl tuto část výstavy a neshledal žádné opomenutí. Na panelech jsou uvedeny i klíčové roky pro pozorování ozónové díry nad Antarktidou, přípravu první anti-koncepční tablety a objev laseru (1960), ale též kdy byla zavedena výroba bezolovnatého benzínu. Připomenuty jsou také vodivé polymery.

Expozice je výborně připravena kolektivem tří pracovníků NTM – I. Lorencovou, I. Kopeckou a J. Palasem. První uvedená určitě při scénáři výstavy uplatnila své víceleté zkušenosti z výuky chemie na středních školách.

Návštěvu výstavy vřele doporučuji jak široké veřejnosti od školáků po seniory, tak vyučujícím předmětu chemie na základních a středních školách. Právě ti mohou být výstavou inspirováni k modifikaci výuky předmětu, který není vždy u žáků příliš oblíben. Studenti by měli pochopit, že chemie není jen řadou pouček a vzorců, ale dnes již neodmyslitelnou součástí života. A možná by se někdo z nich, kdo zatím nemá chemii rád, mohl dát na dobrodružnou cestu této vědy po absolvování školy.

Jiří JINDRA

Otto Wichterle v archivních dokumentech

Výstavu u příležitosti 100. výročí narození Otty Wichterla (1913–1998) připravil Masarykův ústav a Archiv AV ČR (MÚA) ve spolupráci s Ústavem makromolekulární chemie AV ČR (ÚMCH). Záštitu nad ní převzal předseda Akademie prof. Ing. Jiří Drahoš, DrSc. Vernisáž se uskutečnila 1. října 2013 v 17 hodin ve foyer hlavní budovy Akademie věd na Národní 3, Praha 1. Uvedl ji místopředseda Akademie za III. vědní oblast PhDr. Pavel Baran, CSc. Mimo jiné připomněl Wichterlovu odvalu jít proti proudu různých režimů a komunikačních trendů tím, že odborné, pracovní i společenské záležitosti posuzoval věcně, a nikoli emotivními frázemi. Zástupkyně ředitele MÚA AV ČR PhDr. Marie Bahenská, Ph.D., zmínila, jak O. Wichterle dbal o dobré jméno Akademie v zahraničí a zároveň neustále vnašel konstruktivní kritiku k organizaci vědecké práce a hodnocení vědy, což mu před rokem 1989 přineslo zásadní komplikace. Tím více se zdůvodňuje, že se pak stal prvním (a zároveň posledním) polistopadovým předsedou Československé akademie věd. Chemiku O. Wichterlovi nejen jako zakladateli Ústavu makromolekulární chemie Akademie věd se věnoval současný ředitel ústavu, RNDr. František Rypáček, DrSc. A konečně se svým obvyklým šarmem přiblížil osobnost svého bezprostředního předchůdce v čele Akademie prof. RNDr. Rudolf Zahradník, DrSc. Vernisáž uzavřelo vystoupení jazzové zpěvačky Eleny Sonenshine.

Snahou autorů výstavy bylo přiblížit ve světle pramenů nejen životní osudy O. Wichterla, ale i způsoby, jakými reagoval na neustále se proměňující pracovní

i společenské události. Archivní dokumenty a fotografie vybírali kurátoři výstavy Milena Josefovičová, Vlasta Mádllová a Tomáš W. Pavlíček z Wichterlova osobního fondu uloženého v Archivu Akademie věd ČR.

První tři panely přiblížily začátek jeho vědecké dráhy na Vysoké škole chemicko-technologického inženýrství v Praze a ve zlínském výzkumu u Bati během 2. světové války a jeho poválečný podíl na reformě vysokoškolského studia chemie (návštěvník si mohl vyzkoušet, zda by uspěl v rozřazovacím testu obecných znalostí, který Wichterle dával studentům 1. ročníku). Čtyři výstavní panely vykreslily jeho působení v době, když se stal ředitelem Ústavu makromolekulární chemie ČSAV a když byl tohoto místa v roce 1969 z politických důvodů zbaven. Vystaveny byly vzorky z výzkumu hydrofilních gelů a kontaktních čoček. Připomenuta byla rovněž Wichterlova politická činnost v průběhu Pražského jara; byl jedním z prvních signatářů dokumentu Dva tisíce slov a stal se poslancem České národní rady a Federálního shromáždění. Další dva panely naznačily, jak složitě musel Wichterle po roce 1969 omlouvat svou nepřítomnost na celosvětových kongresech chemiků a oftalmologů, kteří ho pokládali za vědeckou kapacitu. Cesty do zahraničí mu byly zprvu zakazovány a opakovaně mu hrozilo neprodloužení pracovní smlouvy. Zajímavým vystaveným dokumentem byl jeho výuční list soustružníka z doby, kdy už byl v důchodu, ale nadále se věnoval také aplikovanému výzkumu kontaktních čoček a možnostem jejich soustružení.

Výstava byla zakončena dokumentací volby Otty Wichterla prvním polistopadovým předsedou Československé akademie věd. V následujících třech letech, kdy

vykonával tuto funkci, Wichterle výrazně obohatil diskusi o hodnocení vědy a podílel na transformaci ČSAV do Akademie věd ČR.

TOMÁŠ W. PAVLÍČEK

Česko-norský seminář k dějinám vědy, 4.–5. listopadu 2013, Praha. Horizonty multi- a interdisciplinarity: možnosti vytvoření česko-norské badatelské sítě historiků vědy a techniky

Na počátku listopadu se v Praze na půdě Kabinetu pro dějiny vědy Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR sešli vědečtí pracovníci v oboru dějin vědy, působící v Norsku a v České republice, aby v rámci dvoudenního semináře zhodnotili možnosti vzájemné spolupráce. Seminář tak navázal na slibně se rozvíjející spolupráci na poli dějin matematiky mezi Janem Kotůlkem (VŠB Ostrava) a Rolfem Nossuemem (University of Agder, Kristiansand) a mezi Doubravkou Olšákovou (Kabinet pro dějiny vědy ÚSD AV ČR) a Robertem Marcem Friedmannem (University of Oslo/Johns Hopkins University) na poli environmentální historie. Jan Kotůlek a Rolf Nossuum společně publikují práce o osudech matematiků židovského původu za 2. světové války a navazují tak na obsáhlou práci Reinharda Siegmunda-Schultzeho (University of Agder, Kristiansand) o emigraci matematiků z nacistického Německa (zejména *Mathematicians Fleeing from Nazi Germany: Individual Fates and Global Impact*, Princeton University Press, 2009) a na práci Jana Kotůlka a Heleny Durnové *Emigration of mathematicians*

to, from and within former Czechoslovakia, with the emphasis on the Nazi period (Oberwolfach, 2011). Workshopu se dále zúčastnili Petr Charvát (Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze), Johan Schimanski (University of Tromsø), Ulrike Spring (Sogn og Fjordane University College) a Urban Wråkberg (Arctic University of Norway – Campus Kirkenes). Po krátkém seznámení s potenciálními partnery se účastníci věnovali především diskusi o společných tématech výzkumu v oblasti dějin vědy a techniky. Na tomto místě je třeba poznamenat, že osobní setkání tohoto typu prakticky nelze nahradit elektronickou komunikací – celý seminář se nesl v pracovním duchu a výsledků, které přinesly dva dny intenzivní spolupráce všech zúčastněných, by jen stěží bylo možné dosáhnout dnes tolik preferovanou elektronickou komunikací. Díky financování semináře Ministerstvem financí ČR se tak účastníkům efektivně podařilo nalézt řadu společných témat, na jejichž zpracování by se chtěli v nejbližších letech podílet.

HELENA DURNOVÁ

Jubileum Emila Zimmlera

Stopadesát let, doba, která v roce 2013 uplynula od narození významného českého technika a vodohospodáře Emila Zimmlera (14. 11. 1863–31. 12. 1950), vyvolala nový zájem o jeho materiální i duchovní odkaz. U příležitosti tohoto jubilea uspořádaly Národní technické muzeum v Praze a Společnost pro dějiny věd a techniky 13. listopadu 2013 celodenní seminář věnovaný Zimmlerovu dílu. Zahájil ho ředitel muzea Karel Ksandr

krátkým poukazem na význam E. Zimmlera pro rozvoj naší techniky i ekonomiky.

Zásadní referát poté přednesl Jan Hozák: *Emil Zimmler, běh života (pokus o encyklopedické heslo)*. Podal v něm souběh životních osudů jubilanta s jeho nesmírným přínosem k rozvoji techniky, vodohospodářství a přiblížení odborné problematiky širšímu publiku. Plánovaná *vodocestná síť v Předlitavsku jako kopírování hlavních zářežových směrů železniční dopravy* byla předmětem příspěvku Ivana Jakubce; autor v něm upozornil na zájmy dopravních a stavebních podnikatelů a na dosud přežívající pokusy o propojení Labe, Odry a Dunaje na území tehdejší habsburské monarchie, jež pak přešly do nového československého státu. Jiřímu Janáčovi učaroval *Svět české „hydrokracie“ 1900–1950*; v inspirativním příspěvku se ukázalo ideové podhoubí většiny snah tehdejších techniků, zabývajících se vodními stavbami právě v zimmlerovské etapě. K souvislostem Zimmlerova myšlenkového vývoje s představami soudobých obdivovatelů techniky promluvil referát Jana Janko *Emil Zimmler a technokratické bnutí*. S tím souvisel i další příspěvek Jana Hozáka – *Emil Zimmler a jeho iniciativa k vytvoření tzv. „technického ústředí“*, v němž je připomenuta důležitá snaha (nejen Zimmlerova) o koordinaci vědecko-technické politiky státu. K detailnějším, nicméně dosud málo objasněným a připomínaným skutečnostem Zimmlerova curricula či širšího okruhu oblasti jeho zájmů hovořily příspěvky Michala Plavce *Středolabský komitét: Emil Zimmler a snahy o regulaci středního Labe před první světovou válkou* a Kryštofa Drnka *Štěchovická přehrada jako zdroj užitkové vody pro Prahu v první polovině 20. století*.

Závěrem zasedání prezentovali Jan Hozák a Michaela Havelková svou edici

paměti E. Zimmlera (*Moje inženýrské paměti*. 2 díly. Praha, Scriptorium, 2013, 431 a 323 s.), o jejichž vydání se institucionálně zasloužily Národní technické muzeum v Praze a město Nymburk. Úvodem informovala Michaela Havelková o procesu jejich vznikání a jeho společenských i rodinných souvislostech v referátu *Paměti Emila Zimmlera – dílo vpravdě celoživotní*. Po diskusi o edici Paměti a zodpovězení dotazů se Jan Hozák věnoval ještě péči o Zimmlerovo dílo v našich institucích v příspěvku *Emil Zimmmler a Národní technické muzeum, jímž byl celodenní program semináře ukončen*.

Nazítří ve čtvrtek 14. listopadu pokračovaly jubilejní vzpomínky v Zimmerlerově rodišti – v Nymburce. Na jeho rodném domě (Palackého třída čp. 120/15) odhalil ve 14 hodin při účasti značného počtu zájemců místostarosta města Nymburka historik Pavel Fojtík spolu s pravnučkou E. Zimmlera paní Blankou Hyblerovou novou pamětní desku. Poté se v Hálkově městském divadle konal slavnostní křest Zimmerlerových pamětí pod záštitou městské radnice. Po přátelském posezení proběhl literárně hudební pořad, opírající se

právě o zmíněné paměti vystoupili na něm herci František Kreuzmann, Jirí Teper a Jan Řehounek, hudební doprovod obstaral Martin Blažek z kapely Crossband. Oživením byly i přednesené dvě dobové básně, věnované poctě „oslavence“ – první od Rudolfa Beneše s názvem *Mému městu* (byla publikovaná v Poděbradských novinách 11. 11. 1943 u příležitosti 80. narozenin E. Zimmlera) a druhá od Heleny Kohoutové z roku 1951, nesoucí název *In Memoriam Emila Zimmlera*. Na celý program (ostatně stejně jako na seminář v NTM) symbolicky shlížel sám E. Zimmmler v podobě busty, kterou za finanční podpory Technického muzea nechal zhotovit Muzejní spolek v Nymburce po Zimmlerově skonu v roce 1951 sochařem Ladislavem Kofránkem (další dva odlitky vlastnilo Technické muzeum a Masarykova akademie práce). Vydářený vzpomínkový večer připomněl popularitu a vážnost E. Zimmlera. Těm se těšil a dosud těší ve svém rodném městě.

MICHAELA HAVELKOVÁ – JAN JANKO